

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע כי תבוא תשפ"ד

האם אפשר לתת הלוואה להקב"ה? (חלק ב)
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"מצות עשה להלוות לעניי ישראל (וגם לעשיר שנמצא במצוקה תזרימית) והיא מצוה גדולה יותר מהצדקה... אסור לנגוש את הלוה לפרוע, כשיודע שאין לו, ואפילו להראות לו, אסור, מפני שהוא נכלם בראותו למלוה ואין ידו משגת לפרוע".
כך נפסק הלכה למעשה, בהתבסס על דברי התורה שניתנה לנו משמים, במעמד הר סיני לפני כ-3,500 שנים.

(שו"ע חושן משפט סימן צ"א סעי' א-ב)

בדברינו **לפרשת כי תבוא תשפ"ד**, הבאנו מקורות המסבירים את כוחה של הלוואה שכזו, ומה משמעותה ביחסים שבין הבורא לנבראים? (נחזור ונדגיש. אין בכך היתר ללווה שלא לעמוד בדיבורו ולא לקיים את התחייבויותיו, ח"ו).

באווירה החברתית והמוסרית ששלטה בעולם בתקופת מתן תורה, וגם שנים רבות אחריה, במדינות שהיו לכאורה "מתוקנות", היה נהוג "קוד אתי", רחוק כרחוק מזרח ממערב, מרמה מוסרית גבוהה זו.

נביא כמה דוגמאות (ע"פ ספרו של פרו' מנחם אלון 'חרויות הפרט בדרכי גביית חוב', מאגנס ירושלים תשכ"ד).

א. בחוקי חמורבי, שנהגו במסופוטמיה בימי אברהם אבינו נכתב: "אם החוב נוצר כתוצאה של הלוואת תבואה או כסף מותר לגבות כמשכון את הרכוש, העבדים, הילדים, הנשים ואת החייב עצמו". במילים אחרות, לא הייתה כל הגבלה על פגיעה בלווה המיסכן והיה ניתן למכור את ילדיו, אשתו ואותו כעבד כדי להבטיח את הפירעון. נדגיש כי לפי חוקי תורתנו הקדושה, היחיד שנמכר על ידי בית הדין כעבד הוא הגנב ורק הוא! (ולא הלווה חדל הפירעון).

ב. בימי ארבעת הנביאים: הושע, עמוס, ישעיהו ומיכה (לפני כ-2,700) ביטל מלך מצרים את עונש המכירה לעבדות של מי שלא פרע חוב, בנימוק שאין שום קשר בינו לבין מוסר ורמה רוחנית גבוהה, בתחום של בין אדם לחברו. ההסבר שניתן היה, שאם הלווה יימכר כעבד תיפגע זכות המלך לגבות ממנו מס או לגייסו לצבא.

לעומת זאת, ברומא באותה תקופה, אם לווה לא החזיר את חובו, ומכירת ילדיו ואשתו, לא כיסתה את החוב, למלווה הייתה זכות או למוכרו כעבד או להמיתו.

ג. לפי החוק האנגלי, 'דבר המלך במועצתו', שנהג עד לפני כ-250 שנים, המלווה היה רשאי, לאסור את הלווה במרתפו. הנושה לא היה חייב לדאוג לצרכיו המינימליים של האסיר האומלל, כולל חובה להאכלתו. החוק מסתיים בהכרזה שאם בני משפחתו (שנותרו ללא מפרנס) לא יוכלו לספק לו אוכל, ראוי שימות ברעב.

כדי להדגיש "מה בין בני לבין בן חמי" (ברכות דף ז ע"ב) נביא את דברי הנביא וחז"ל, היוצאים בחריפות כנגד בני עמנו שהושפעו מדרכי הגויים ונהגו כמותם בתחום זה.

בספר מלכים ב' מצינו: "וְאִשָּׁה אֶחָת מִנְּשֵׂי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלֹהֵי שָׁמַיִם לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאִתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת יָקִין וְהַנְּשִׂיָה בָּא לְקַחְתָּ אֶת שְׁנֵי יְלָדָיו לְעֲבָדִים" (ד, א).

הכתוב מתאר מצב שבו החברה מתנהלת לפי חוקי הגויים שהשפיעו על עם ישראל. חז"ל מזהים את הנושה עם יהורם בנם של אחאב ואיזבל בת אתבעל מלך צידון (רש"י שם בשם התנחומא). אותו יהורם נהרג זמן קצר מאוחר יותר בידי יהוא בן נמשי. יהוא נמשח בידי יונה, שמילא את הנבואה של אליהו, שהועברה אליו בידי אלישע. וז"ל הכתוב: "וַיְהִי־הָיָה מִלֵּא יְדוֹ בְקִשְׁתֹּךָ וַיִּבֶן אֶת יְהוֹרָם בֵּין זְרַעְיוֹ וַיַּצֵּא הַחַיִּי מִלְּבָבוֹ וַיִּקְרַע בְּרִקְבּוֹ" (מלכים ב' ט, כד). חז"ל דרשו שהיה זה עונש על ששלח זרעותיו לקחת את הילדים, ולפי שהקשה את לבו. (שמות רבה פרשה לא סימן ד)

בחודש אלול נזכיר כי ישראל רחמנים בני רחמנים, האכזריות רחוקה מהם כרחוק מזרח ממערב. 'אני לדודי' יואיש לרעהו' רמוזים בשם החודש. עם ישראל ניצח בקרבות, בימי אחאב, כיוון שהיו מאוחדים, ולא היה ביניהם דיבור מפלג. ננצח את האויבים האכזריים, שמנסים בכל כוחם לקרוע את האריג שמחבר את החברה בישראל, ללא כל נכונות להחזיר את בנינו ובנותינו מהמחילות.

נתפלל לחזרת החטופים, נאחל רפואה שלמה לפצועים ולנחמה משמים לכל המשפחות השכולות. נודה לכל כוחות הבטחון על עבודתם הנפלאה במסירות נפש, מכל הבחינות, למען מדינת ישראל וכלל ישראל.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטוב)

לעי לוי זשבת

לעי"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	בלהה בת ישראל מרמורש א' מנחם אב תשפ"א	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלבי"ע כ"ב בסיון תשפ"ג	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גבי יצחק קושיצקי נלבי"ע כ"ב בסיון תשפ"ג	גבי יצחק קושיצקי נלבי"ע כ"ב בסיון תשפ"ג

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

הייחודיות של תפקיד הדיין בתורה (חלק ב')

בשבוע שעבר התחלנו לעסוק בשאלה: מדוע חשוב כל כך להפנות את הסכסוכים בינינו לדיון בתורה? לכאורה כל העמים המוסריים משתדלים להעמיד מערך שיפוט של צדק. מהו יתרונו של דין התורה? נגענו שם בשני היבטים של הנושא: חלקו של הדיין בטענות התביעה ובטענות ההגנה, [עיי"ש](#). כאן ניגע בפן נוסף, ומתוך מכלול הדברים נגיע לתשובה עמוקה בחשיבות ההליכה לדין התורה בדווקא.

שמיעת הטענות

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן יז סעיף ו) נפסק שעל הדיין לשמוע את טענות הצדדים ישירות מבעלי הדין, ולא על ידי מתורגמן.¹ בסעיף הבא נפסק שעל הדיין לשמוע את בעלי הדין ולחזור על דבריהם. הסמ"ע מציג שתי סיבות לכך:

- א. שקיפות:** החזרה על טענות הצדדים מסייעת לצדדים לדעת בבטחה שהדיינים הבינו את דבריהם, ולא יחששו שיפסידו בדין רק בגלל שהדיינים לא הבינו את כוונתם כראוי.
- ב. וידוא ששמעו את דבריהם כראוי:** יתכן והדיין לא הבין את כוונת הדובר, לכן עליו לחזור על דבריו, ולאפשר להם לתקן את מה ששמעו הדיינים, במידה ויש צורך בכך. הייתי מוסיף שהצדדים בדין תורה אינם בהכרח בקיאים בדין, או שאין להם בהכרח כשרון דיבור והסברה. כאשר הדיין חוזר על דבריו, יתכן והוא יאמר שהדיין לא הבין אותו, אך יתכן גם שבעקבות החזרה הדובר עצמו יטען שלא הסביר את עצמו כראוי (במגבלות ההלכתיות של חזרה מטענות). בדרך זו הדיין מוודא שכל צד מציג את דבריו בצורה המיטבית.

שימו לב שגם כאן הדיין מתפקד כעין עורך דין עבור אדם שאינו בהכרח יודע לסדר את דבריו. אדם שאינו בהכרח יודע מהי הדרך המיטבית להציג את דבריו זוכה לכך שדיין יחזור על דבריו וכך מוודאים שהדברים גם נאמרים וגם נשמעים כראוי.

הבאת שלום

מנסיוני כדיין אני יכול להוסיף היבט נוסף: פעמים רבות, בעת התגלע ריב קשה מאוד לצדדים להקשיב זה לזה. כאשר הדיין שומע את דברי התובע וחוזר עליהם, זו הזדמנות לנתבע לשמוע את טענות התובע מאדם שאינו צד בתביעה. פעמים רבות זה מאפשר לו להבין יותר שגם אם התובע טועה בדין, דבריו סבירים. לפני תוספת ההיבט הרביעי, לכבוד חודש אלול אנצל את הנקודה הזאת להעמקה בתשובה שבין אדם לחברו. יוצא לנו להתווכח עם אנשים. בדרך כלל, במסגרת ויכוח ישנם שני רבדים: הרובד האחד הוא עצם הויכוח: ראובן חושב א', ושמעון חושב ב' או טעות. אך בדרך כלל על גבי עצם הויכוח נוצר רובד נוסף: אם ראובן חושב א', זה אומר משהו על האישיות שלו. שמעון טוען כנגדו: ראשית, א' זו טעות. שנית, הטעות הזאת משקפת פגם עמוק יותר, בשכל או בנפש, שלך. חישובו על המחלוקת השוררת במדינה סיבב עסקת החטופים. מעבר לחוסר ההסכמה על עצם העניין, שני הצדדים מטיחים אלו באלו שאם הם חושבים כך, או שהצד השני טיפש, או שהוא מרושע. קשה למצוא אנשים שדנים יחד, משני הצדדים, בצורה עניינית על מערכת השיקולים המורכבת שמביאה להכרעה בסוגיה חמורה זו.

ההיבט הראשון של הויכוח, הויכוח לגופו של עניין, חשוב והכרחי. כך אנו בונים חברה טובה יותר, על ידי בירור העמדות והספקות. הפן השני, שמטיח האשמות אישיות על זולתו, הוא פן הרסני שחשוב להוציא מהשיח הבריא והטוב. התמונה שאני מציג בבית הדין פותחת משהו שונה. הדיין, הגוף השלישי שאינו נוגע בדבר ואין לו אינטרס שצד זה יזכה או השני, משקף את הדברים שאומרים שני הצדדים. פעמים רבות זה מאפשר להימנע מהפן השני. כאשר שני צדדים מגיעים לדיון, סביר שהם אינם בשלום, אחרת היו יודעים להתמודד עם המחלוקת בכוחות עצמם. מה שיביא שלום ביניהם אינו בהכרח בירור השאלה ההלכתית-משפטית, אלא זה שעומד הדיין, בשם התורה, ואומר: אחד מכם טועה בדין, אבל אף אחד מכם אינו רשע.

כי יבוא העם לבקש אלוקים

הצגתי מספר הלכות המראות את תפקיד הדיין כמקדם שלום, אך בעיקר את תפקיד הדיין כמעין עורך הדין של הצדדים. ניתן לראות בכך פתרון טכני למערכת שאין בה עורכי דין: מישהו צריך לוודא שיש צדק, שדברי הצדדים וטענותיהם מוצגים בצורה מיטבית, וללא עורכי דין התפקיד עובר לדיינים. ניתן לטעון יותר מכך: שזה מביא ליותר צדק, שכן אין לבעל ההון יתרון בכך שמביא עורך דין יותר מקצועי ויותר מסור. אך דומני שטמונה כאן נקודה עמוקה יותר. נניח שהצדדים היו מגיעים לבית הדין. עורך דינו של זה טוען כך, של השני טוען להיפך, והדיין מכריע את הדין. הצדדים קבלו דין אמת, אך מעבר לזה הם אינם שותפים בדין. אך אנו אמונים על כך ש"א-לוהים ניצב בעדת א-ל". משה מסביר ליתרו שהעם באים אליו "לבקש א-לוהים". המטרה אינה רק לקבל דין אמת, אלא לקחת את דין התורה שבינינו ולהפוך אותו לדבר ה'. אם כך, חבל שדין התורה, שדבר ה' שנובע מהויכוח בינינו, יעבור לצדדים מעל הראש. אדרבה, אנו שואפים לכך שהצדדים יהיו שותפים בדיון, ייטלו חלק פעיל, ידברו ויתקשרו ישירות עם הדיינים כמה שיותר. תפיסת משפט התורה כדבר ה' מובילה לכך שאיננו רוצים שמישהו אחר ייטול את תפקיד עורכי הדין, אלא דווקא הדיינים, המביאים את דבר ה', ודווקא בתקשורת מלאה ושקופה עם בעלי הדין. כך אנו לא רק מביאים דין שהוא יותר אמת, ולא רק מרבים בשלום, אלא גם מוציאים אל הפועל את דבר ה', כאשר הפכנו את התביעה לדבר ה'.

¹ ע"ש ובנושאי הכלים, ישנם מצבים יוצאי דופן, אך העיקרון שאנו מביאים ודאי שנכון.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב | ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	ישי בן מרים	חוה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	ניר יצחק רפאל בן יפה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

טבת תשע"ה

גיורו של קטן ללא הבעת רצון מצידו ומצד הוריו

שאלה

האם יש מניעה שבית דין יגייר קטן בלי הבעת רצון מצד הקטן והוריו (ההלכתיים), כגון ילד שנולד מתרומת ביצית או מפונדקאות, בהנחה שההורים ההלכתיים אינם אלה שמגדלים אותו בפועל, או ילד מאומץ?

תשובה

אם ההורים שבפועל יגדלו את הילד מביאים אותו לבית הדין לגיור, גם אם אין הם הוריו ההלכתיים, בית הדין רשאי לגייר את הילד.
ונסביר את הדברים:

בתשובה הקודמת נדונה שאלת התוקף – לפחות בדיעבד – של גיורו של קטן על ידי בית דין גם כשייתכן שאין גיורו מוגדר 'זכות גמורה'. ייתכן ששאלה זו תלויה גם במעמדו של בית הדין לעומת מעמדם של ההורים המביאים את הקטן לגיור (בדרך כלל), ונוגעת גם לשאלה אם דרושה הבעת רצון מפורשת מצידו של הקטן (כשהוא בגיל שבו יכול הוא להביע רצון כזה) או של הוריו. ייתכן שיש לתלות שאלה זו במחלוקת שמביא הדרכי משה (יו"ד רסח, ד):
"ובמרדכי ס"פ החולץ דאם גיירו הבית דין מעצמן, לא הוי גר.
(ובני"י) [ובר"ן] דכתובות דאין חילוק בין בא להתגייר או שב"ד גיירו מעצמן.
כדי להבין את שורש הדין יש לעיין בלשון הראשונים עצמם".
המרדכי (יבמות רמז מ) כתב:

"גרסינן פ"ק דכתובות, גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד. מצאתי כתוב (*לפני) [*בשם] רבי אבי"ה דאיירי כגון שאמר גיירוני, וקמ"ל אף על גב דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אם אין רוצה אינו גר. תדע דהא מיירי כשיד ישראל תקפה עליהם, כדאמרין בתר הכי ואם הגדילו [*דוקא] יכולין למחות, וא"כ נגייר כל בניהם הקטנים".

בר"ן כתובות שם (ד ע"א באלפס ד"ה ולענין) כתב:
"...ולא שיהו ב"ד מצווין לחזור ולמול את העובד כוכבים מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו או שעשו כן ב"ד מעצמן, מהני. וקיימא לן נמי כרב יוסף דאמר דאם הגדילו יכולין למחות, ואפי' בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו..."
בב"ח (שם אות ט) כתב:

"כתב במרדכי בשם ראבי"ה דאיירי שאמר גיירוני, וקמ"ל דאע"ג שאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אין רוצה אינו גר... ונראה שזהו ג"כ דעת רבינו שכתב ואם אין לו אב ובא להתגייר, כלומר שבא מרצונו, אבל אם אין דעתו ורצונו להתגייר וגיירוהו בעל כרחו, אינו גר. ותימה על מ"ש הר"ן בפ"ק דכתובות דאפילו עשו כן בית דין מעצמם מהני, דמנא ליה הא וצ"ע¹."
בש"ך (שם ס"ק טז) כתב:

"ובא להתגייר. משמע מדעתו, וקמ"ל דאע"ג דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו.
אבל אם אינו רוצה אינו גר, אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם כמ"ש. וכ"כ הבית חדש".

אפשר לטעון שלפי המרדכי, שאי אפשר לבית דין לגייר קטן נגד רצונו ואפילו בדיעבד גיור כזה לא יחול, הוא הדין בנדון דידן, אי אפשר לגיירו אם אינו זכות עבורו; ואילו לר"ן תמיד יהיה אפשר לבית הדין לגיירו (ועל כל פנים הגיור יחול בדיעבד).
אמנם ייתכן שגם המרדכי סבר שהגיור אינו חל רק כאשר הקטן מביע התנגדות. אבל בנדון דידן שמדובר בתינוק שאינו מביע שום דבר לגבי גיורו, אולי לכל הדעות יהיה טוב על כל פנים בדיעבד, ושמא אף לכתחילה, שהרי הכלל הוא שזכין לאדם שלא מדעתו אבל אין זכין לו בעל כרחו. ואפילו בזכות גמורה, אם אדם מתעקש ומתנגד בפירוש – אי אפשר לזכותו².

בשו"ת שבט הלוי (חלק ו סימן רב) כתב:

"ואני בעניי תמה על דברי רבינו הב"ח דעירב ב' דברים; גרות בע"כ לקטן בלי שהביאו אותו אביו ואמו, ומזה מיירי הטור, דהיינו קטן שהגיע קצת לכלל רצון ודעת שיכול לבא מעצמו, אם בא מעצמו טוב, ואם לא בא מעצמו אלא גיירו אותו בע"כ ודאי לא מהני..."

אבל במציאות השני דהיינו קטן יונק המוטל בעריסה, ואינו בגדר דעת כלל לא ברצון ולא בע"כ, מזה לא מיירי הטור. ויש הבדל רב ביניהם, דאם הוא בע"כ, לא מהני דעת ב"ד מעיקר הדין, דא"א להיות שליח לזכותו במה שהוא בעל כרחו. משא"כ אם אינו בע"כ ממש אלא שלא הביאו אותו אביו או אמו, זה שכי' הרשב"א פ"ק דכתובות וז"ל ולא למימרא דבלא"ה (ר"ל בלא אביו ואמו) לא מטבילין לוי, אלא לומר דאין ב"ד מחזירין למול ולטבול את העכו"ם הקטנים מעצמם יע"ה, ור"ל דאין ב"ד משתמשין בכחם אשר אתם שאפשר להם לעשות כן גם בלא אב ואם, כיון דאינו בע"כ. מכ"מ אין מחזירין לעשות כן, דא"כ יטבולו כל קטני גוים, וזה לא תקנו חז"ל, מכ"מ אם עבדי כן להרשב"א והר"ן מהני.

ולראבי"ה שבמרדכי, גם אם נימא שכולל בדבריו גם מציאות זה שאינו בע"כ, רק בלי דעת, ולדידי לא מהני גם דיעבד³, מכל מקום מדברי הטור ושו"ע אין ראוי רק המציאות של בע"כ, וכן פשוט דברי הרמב"ם בהל' עבדים הני"ל פ"ט הי"ט דישאל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר ה"ז גר וכו', משמע דמהני גם בלי דעת. ואין הכרח גמור דמהני גם בע"כ, דיי"ל דרק התקיפה היתה בע"כ, אבל בעצם הגרות לא ה"י החסרון של בע"כ...

וא"כ עדיין אין לנו הוכחה גמורה על פי הלכה דבקטני קטנים לא יהני גרות גם בלי אב ואם, אלא משום סברת הרשב"א דאין ב"ד מחזירין למול ולטבול עכו"ם הקטנים מעצמן. אבל ככה"ג דאב המאמץ מביא קטן זה, ובסבה המספקת שלא יגדל תינוק גוי בתוך ביתו, והם אינם מחזירים אחרי זה רק רואים זה לטובת האב המאמץ והילד, בזה הדרין לעיקר יסוד ההלכה שהוא ג"כ בכלל גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד, כיון שאינו בעל כרחו ודעת ב"ד הוא דעתו⁴.

לדעת השבט הלוי אפוא גם אם אין המאמצים נחשבים כהוריו, ברור שבית הדין יכולים לגיירו⁴. ואין מדברי המרדכי שום מניעה⁵.

אבל עדיין אין זה מתייחס לשאלה מה יהיה הדין לגבי מחאה אחרי כן. ונציין שלא מפורש בשבט הלוי אם דבריו הם גם כאשר התינוק יגדל כאינו שומר תורה ומצוות; זהו דיון עצמאי שמדבריו אלה אין הכרע לגביו.

¹ מדברי הדרכי משה, שכמותם משמע גם בבי"ח, עולה שאכן יש מחלוקת בין המרדכי בשם הראב"ה לר"ן. אכן לכאורה דברים אלה צריכים עיון, שהרי הראב"ה שלל בפירוש רק מי ש"אינו רוצה" שיגירוהו, וכלשון הבי"ח שהגיוור הוא "בעל כרחו", כאשר הר"ן הכשיר בפירוש רק "מעצמן", מבלי להזכיר שמדובר בעל כורחו, ואפשר שהר"ן היה מודה שאי אפשר לגייר בכפייה, אלא שדבריו הם בקטן שאין לו דעת ואין לו אב ואם המתנגדים או מסכימים, שכיוון שזכות היא לו – אפשר לגיירו. וייתכן שבמקרה כזה גם הראב"ה יודה שאפשר לגיירו, ועל כל פנים אם גיירוהו – הגיור תקף, שהרי אם הוא 'שותק' אין זה בעל כורחו (והן הן דברי השבט הלוי המובא להלן). ואולי פוסקים הבינו אלו שלשון הראב"ה "אינו רוצה" אין פירושה מתנגד אלא שאין לו רצון חיובי.

² ומצד שני, אם גם הר"ן יודה שאי אפשר לבית דין לגייר בעל כורחו (ראו בהערה הקודמת), הרי שלא יהיה לנו יסוד לטעון מדבריו שיועיל גם גיור שאינו "זכות".

³ היינו שלדעת השבט הלוי מסתבר שמחלוקת הראשונים, אם בכלל יש מחלוקת על כך, היא אם הקטן 'שותק' ואף אביו ואימו שותקים או שאינם לפנינו – אם אפשר לגיירו או שמא צריכים רצון מפורש של הקטן או של אביו ואימו. אכן צריך בירור מה משמעותו של רצון זה. אולי אפשר להציע שסוברים שרק במקרה כזה אנו אכן בטוחים שזכות היא לו; מפני שאם עכשיו אינו רוצה – לא הוא ולא הוריו, איננו יכולים לשער שבוודאי לא תהיה לו התנגדות בעתיד, ועל כן לא נוכל לקבוע בוודאות שזו זכות לו.

⁴ וחייד השבט הלוי שאם יש אב מאמץ – דינו כאב לענין הצורך ברצון האב או המשמעות שיש לרצון כזה.

גם זה מתאים להנחה שתפקיד הרצון של ההורים הוא להשלים את הוודאות בדבר הזכות שבדבר (שכן אם יש דין עצמי של צורך ברצון של ההורים – מניין לנו שמאמץ דינו כאב). ויש לומר שגם בזה הכול מודים, ומכל מקום הכול מבוסס על ההנחה ש'זכות' היא לו ויזכין שלא בפניו (אלא שאין זכין בעל כרחו).

לדעת ראב"ה ייתכן (אם נפרש כך בדבריו) שיש גם תנאי נוסף, והוא שיהיה רצון מפורש מצד הקטן או אביו, אבל זהו 'תנאי נוסף', לכתחילה או אף בדיעבד, אבל מכל מקום הבסיס הוא 'זכין'.

וממילא ברור שאין מקום לדון בגיור שאינו 'זכות' (אם יש גיור שאינו מוגדר זכות), שכן גיור כזה לא מועיל לכל הדעות, לא רק לראב"ה אלא אפילו לר"ן, כיוון שאמנם לשיטתו אין צורך בתנאי נוסף של רצון מצד הקטן או אביו, אבל יש צורך בתנאי הבסיסי של 'זכין' – ואדרבה, הסיבה שאין צורך ברצון מפורש הוא מפני שיזכין לאדם שלא בפניו ולא מפני שאפשר לגייר בכפייה.

⁵ להלן בתשובה סה, בדיון בשאלת 'המחאה', יובאו דברי הגרי"ש אלישיב שדן, על פי דברי מהר"ם שיק וביאורו בדברי הכסף משנה, שמא אי אפשר לגייר את הקטן כלל ללא שיבאוהו אביו או אימו לבית הדין לגיירו. לפי מה שביארנו כאן, ברור שאין מניעה לגייר קטן גם באופן זה. ושם ביארנו והוכחנו שגם אם נניח שיש סברא לדרוש את הבאת הקטן לגיור על ידי הוריו (מה שאינו נראה וכמבואר כאן), מכל מקום אין סברא שתדרש הבאתו דווקא על ידי ההורה ההלכתי. עוד הראינו שם שיש גם סברא ומקורות לקבוע שההורים שבענינו ייחשבו 'בעליו' של ילד זה ומשום כך יוכלו לגיירו אף אם נניח שבדרך כלל נצרכת הבאת הקטן לגיור בידי הוריו ההלכתיים דווקא.

נוסיף ונציין גם לפסק דינו של מרן הגר"ש ישראל שאליו הצטרפו הגר"א גולדשמידט והגר"י קפאח (משפטי שאול סימן לח) שגם בו התבאר שאין כל יסוד לדרוש את הבאת הקטן לבית הדין לגיור דווקא על ידי הוריו, והוריו הביולוגיים דווקא, כתנאי סף לגיורו, ולכלל היותר נדרש תנאי זה בדרך כלל כדי לוודא את הזכות שבדבר, ובענינו ברור שזכות זו אינה תלויה דווקא בהורות ההלכתית.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרו' אברהם שטינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיינ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיינ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיינ גב' לורדין הופמן ז"ל	לעיינ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ח	לעיינ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	--	--	--	---

לעיינ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הבדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה